

Edward Bond Anglia talán legvitatóbb kortárs drámaírója. Darabjaiban szélsőséges emberi helyzeteken keresztül vizsgálja társadalmunk, és az azt alkotó egyének értékrendszerét. Véleménye szerint minden igazi dráma közép-pontjában az igazságosság kérdésköre áll. Bond nem csak darabokat ír, hanem komoly színházelméleti munkát is folytat. Azt állítja, hogy a mai világban olyan színházra van szükség, amely egyszerre hat az emberi értelemre és a képzeletre. Ezzel továbblép Brecht elidegenítő effektusán és új irányba viszi a politikai színházat. Az utóbbi évtizedben többnyire fiatalok számára írt darabokat. Ezt azzal indokolja, hogy a világot az önpusztítás felé haladó útján csak a megértés kultúrájának terjedésével lehet megállítani. Ha megértjük magunkat a világban. Fiataloknak írt darabjai ezt a célt szolgálják. A megértés, Bond szerint, szükségszerűen cselekvéshez vezet.

A színházi nevelési társulatoknak a hetvenes-nyolcvanas években felépült hálózatát az ország egyik legfontosabb intézményének tartotta, a társulatok megszüntetése ellen következetesen tiltakozott. Színházi elmélete és darabjai vitákat váltanak ki színházi szakemberek és drámapedagógusok között egyaránt, mert alapjaiban kérdőjelezi meg azt, hogy milyen értékeket tartunk fontosnak a társadalomban, és hogy milyen kérdéseket tegyünk fel fiataljainknak.

Üzenet a színházi nevelési évfordulóra

Warwick Art Centre, 2005. november 19.

Sajnálom, hogy nem lehetek ott az ünnepségen. Megfelelő mértékben van rá. Két darabomat felvették a francia érettségi témái közé a következő három évre és az ezzel kapcsolatos tennivalók kötnék le. Fiatalok számára írt darabjaim közül ez volt az első kettő.

A színházi nevelés befolyásának terjedése megállíthatatlan, mert a TIE-ra szükség van. Megállíthatatlan, de mégis küzdelmes. Két éve részt vettem az NATD¹ éves konferenciáján. Bámulatba ejtett, hogy mennyi dramatikusan erős és milyen kreatív intelligencia gyűlt ott össze egy szűk teremben. Úgy éreztem, hogy a nap próbál felkelni a láthatáron – de valami mégis igyekszik visszatartani... Bámulatos, hogy milyen keveset tudunk az emberi *én*-ről. Mai világunkban tudásunk nagy részét a három R segítségével nyerjük: reakció, redukció, (repression) elnyomás. Ezek ugyanolyan anyag és opportunista megközelítések, mint a múlt ideológiái. Óriási kérdések maradtak megválaszolatlanul. Mikor alakítja át magát az agy ésszé?

A gyerekek előbb tanulnak meg játszani, mint dolgozni. Vajon a munka egyszerűen kitörli a játékot? Mi a viszonya a nézők tömegeit szórakoztató sportoknak a játékhoz? – nem a kéz nélküli emberek hadonászásai ezek?

Egy gyereknek megtaníthatod az ábécét. Azért mert rámutathatsz a betűkre. Nem taníthatod meg arra, hogy miként rakja össze képzeletében a betűket szavakká. Egy pillanat alatt rájöhetünk arra, hogy miért nem. Azért, mert a hiányra kellene rámutatnod. C.I.C.A. nem jelent ci-

cát – a cicát *helyettesíti*. A cica nem jelent C.I.C.A.-t – a cica semmit sem *jelent*. A kettőt összetársítani alkotó tevékenység. Csak azért lehetséges, mert a gyerek előbb tanul meg játszani, mint dolgozni. Minden fontos emberi kérdésben – az emberség kérdéseiben – csak hazugságokat taníthatunk. Iskolába küldjük gyermekeinket, ahol megtanulják, hogy a C.I.C.A. kutyát jelent. Ezt az igazságot a média nap mint nap megerősíti. De, mint ti is tudjátok, demokráciában élünk. Így a média felelősséget érez azért, hogy vitát kezdeményezzen: vajon a C.I.C.A. kutyát jelent-e vagy kakast? Így gyakorolják a szabad gondolkodás jogát. Én együtt érzek velük és problémáikkal. A kutya és a kakas azonos betűvel kezdődnek. A médiában senki nem olvas el két betűnél többet egy szóból. Ezért van az, hogy a reklámokban használt leggyakoribb szó az „Oo!”. De most már hagyom a médiát és visszatérek a civilizációhoz.

Amikor valamelyik alapvető emberi problémával foglalkozol – ennél fontosabb feladat nincs is –, akkor a probléma közegét kell pontosan meghatároznod – és aztán az emberi elmét kell résztvevővé tenned. Komolyan fog részt venni, mert játszani tanult. Vagyis kreativitást. Az alapvetően komoly kérdések a kis dolgokban is megjelennek, nemcsak a nagyokban. Tulajdonképpen minden, ami emberi, az alapvető. A kreativitás első cselekedete az – és itt a nyelv cserben hagy –, amikor az agy ésszé változtatja magát. Az én megalkotása az első alkotó tevékenység. Mi teremtjük meg saját őseinket is. A dráma nem „hab a tortán”. Emberségünk alapja. Ez a gondolat nem reduktív vagy transzcendentális. Csak akkor gondoljuk róla, hogy az, ha nem tanultuk meg a minket is magában foglaló materiális valóság sokoldalúságát. Meg kell értenünk képzeletünk logikáját, az emberség logikáját és a dráma logikáját. Különböző olyanok vagyunk, mint a hajó aljára tapadt puhatestű. Minél jobban rátapadunk, annál valószínűbb, hogy arra visz a hajó, amerre ő akar menni. Tehát rosszul használjuk energiáinkat. Ezért szükséges megértenünk a dráma alapvetően radikális természetét.

Nos, ez mind száraz és egyértelmű. Tegnap este tudtam, hogy kora reggel ezt a levelet meg kell írnom. De mit? Szerencsére álmodtam egy történetet. Befejezetlen, és elképzelhető, hogy használhatatlan lesz számotokra. Gondoltam, azért mégis megosztom veletek. Ajándék az ünnepségre. Talán tudtok vele kezdeni valamit.

JEGYZETEK EGY TÖRTÉNETHEZ

Egy gyerek egy ajtóval találta szemben magát. Kopogtatott. Az ajtó azt mondta, juj, ez fáj. A gyerek azt mondta, nyílj ki, át akarok menni. A gyerek újra kopogtatott. Az ajtó azt mondta, kegyetlen vagy, és ha még egyszer megütsz, biztosan nem fogok kinyílni. Arra járt egy kedves ember. A kedves ember egy kulcsot adott neki. A gyerek visszafordult az ajtó felé, és megpróbálta beletenni a kulcsot. Az ajtón nem volt zár. A gyerek visszafordult a kedves emberhez. A kedves ember már továbbment, hogy máshoz legyen kedves. Ilyenek a kedves emberek. A gyerek megkaparta az ajtót a kulccsal. Az ajtó felsírt. Így a gyerek magába dőfte a kulcsot. Vértett. Ekkor az ajtó túlfelőlén megszólalt egy hang, nyisd ki az ajtót, át akarok menni.

A folytatásra nem emlékszem. Sajnálom – rátok hagyom a legnehezebb részt. Így legalább otthon érzitek magatokat.

Edward Bond
(2005. november 17.)

¹ National Association for the Teaching of Drama: az egyik országos drámapedagógiai egyesület Angliában.